

Tiếng Chuông Chùa trong Thơ và Nhạc...

Nguyễn Văn Hiếu

Sáng nay mùa xuân mở cửa chào ngày xanh mới. Có ai nghe tiếng chuông tinh sương mờ tan ảo ảnh. Từ một nơi xa xăm, một cội cây, một bóng mây khói trầm gọi ám lòng người. Trong muôn vàn đời sống chúng ta cứ đi tìm mỗi một mùa xuân mỗi kiếp người thăng trầm lay động. Ta thấp nén hương gọi trong từng sợi khói. Thình tiếng chuông mời gọi bạn gần xa bước lên bậc thềm thơ và nhạc, rồi thả mình xuống giữa tiếng chuông ngân gọi nắng từ quang vào đất trời cùng với chúng ta. Tiếng chuông chùa gieo vào lòng cuộc sống bằng thiết tha tình người, dầu đời có hư hay thực, hãy chấp tay nguyện cầu cho ta còn đây nụ cười “Văn chung thính, phiền não khởi, trí tuệ trưởng, bồ đề sạch, ly địa ngục, xuất hóa khinh, nguyện thành Phật độ chúng sinh...” (Nghe tiếng chuông, phiền não nhẹ, trí tuệ tăng trưởng, tâm bồ đề sinh, lìa chốn địa ngục, ra khỏi hầm lửa, nguyện thành Phật để cứu độ chúng sinh).

Và lịch sử tiếng chuông tại sao mỗi ngôi chùa đều không thể thiếu chiếc đại hồng chung. Qua cổ sự Phật giáo được kể rằng: Ở trên đỉnh núi Hy mã Lạp sơn có một cái hồ có nhiều rồng cư trú, thường gây tai hại cho dân chúng dưới chân núi. Dân chúng tấu trình việc ấy lên vua Ca-nị-sắc-ca (Kaniska), ông là một vị vua hiền minh, bất khuất, khi nghe tin này vô cùng phẫn nộ. Để giải cứu, vua cho xây một ngôi bảo tháp cao 100 thước khuyển dân hằng ngày cầu nguyện mưa thuận gió hòa.

Thấy vậy Long vương sinh cảm phần, nổi gió mưa làm thổi sập bảo tháp. Long vương nhiều lần giả dạng thương lượng với vua nhưng tất cả tái đi tái lại làm 6 lần sập bảo tháp. Vua Ca-nị-sắc-ca là một đệ tử của Phật nên sẵn sàng hy sinh cứu khổ chúng sinh nhưng Long vương vẫn hàm hàm giận dữ ... Trong tình thế đó vua dẫn đại quân hướng về Đức Phật, lòng thành của vua làm cảm động đến Phật Bồ Tát tức thì mây tan, bão ngưng. Rồi nhà vua truyền lệnh cứ mỗi đội quân một tảng đá đem lấp ao rộng. Long vương biết mình không cự nổi liền biến thành ông lão đến trước vua cầu xin: “Kính thưa Đại vương! Tôi đây chính là Long vương hóa thân, nay xin đầu hàng Đại vương. Tôi tự biết tính hung bạo của mình, vì vậy xin Đại vương cho treo mỗi tự viện một đại hồng chung, hễ khi nào thấy mây đen tụ lại trên đỉnh núi thì tức khắc đánh chuông, khi nghe tiếng chuông thì tâm ác của tôi sẽ dần dần lắng dịu”. Vua Ca-nị-sắc-ca nghe Long vương sám

hối, lòng phấn khởi bèn cho xây một tòa tự viện bên cạnh bảo tháp, đồng thời cho treo một quả đại hồng chung trên tháp chùa. Từ đó chung quanh làng sống rất yên lành. Theo đó đến nay tiếng chuông chùa đã hòa nhịp thêm nhiều với hữu tình hay vô tình trong đời sống. Chưa ai biết có bao nhiêu người sau khi nghe tiếng chuông vượt qua cơn đại mộng neo lại bến mê hay hóa sinh tâm rằm nương ánh đạo. Những buổi tối về trong tiếng chuông ngân, lằng lằng như nghe nghìn trùng rục rờ gọi đời. Nghe lời gọi thơ, nghe sinh ly gọi nhớ, nghe âm gọi nhạc, nghe con tim gọi máu. Nghe hồn từ biệt gọi sầu, nghe khu vườn gọi trăng. Nghe phôi pha gọi vĩnh hằng. “*Để lòng theo chút nắng bên ngoài. Mùa xuân quá vội. Mười năm tám gọi, giật mình ôi chiếc lá thu phai*”. Và rồi cứ nghe tôi gọi mãi một lần gọi tôi đi và trong tỉnh thức khơi sự sống an lành. Từ đó tiếng chuông chùa đã động lại trong văn học nghệ thuật thơ nhạc miền Đông phương.

Tiếng chuông rất nổi tiếng được gióng lên lâu dài như âm hưởng, đến nay hàng ngàn năm trong thiền môn lúc nửa đêm của Trương Kế đời nhà Đường – Trung quốc

*Nguyệt lạc ô đề sương mãn thiên
Giang phong ngư hoả đối sầu miên
Cô Tô thành ngoại Hàn Sơn tự
Dạ bán chung thanh đáo khách thuyền.
(Quạ kêu trắng lặn sương rơi
Lửa chài, cây bãi đối người nằm co
Thuyền ai đậu bến Cô Tô
Nửa đêm nghe tiếng chuông chùa Hàn Sơn.)*

Hình ảnh con người nằm ngủ trên chiếc thuyền bên bờ sông trong bối cảnh như thế, với tiếng chuông chùa đang ngân nga là hình ảnh của sự thức tỉnh, giải thoát, bỏ lại thuyền ở bến mơ để vượt lên bờ giác. Trong thi ca Việt Nam, tiếng chuông chùa đã được nhiều tác giả đề cập đến, tiếng chuông của xóm làng theo những nhật khoan trên đồng, trên giòng sông tạo nên sự hài hòa của cảnh, sự cân bằng giữa cảnh và tâm như trong thơ của Trần Nhân Tông tức là vị đệ nhất Tổ Trúc Lâm

*Cổ tự thê lương thu ái ngại
Ngư thuyền tiêu sắc mộ chung sơ
Thủy minh sơn tĩnh bạch điệp giá
Phong định, văn nhân, hồng thụ sơ
Lạnh lẽo chùa quê bóng mặt mờ
Thuyền ngư lẻo đẹo, tiếng chuông đưa*

*Nước quang, non tĩnh, con cò liệng
Gió lạnh, mây im, lá đỏ thưa.*

Trong âm hưởng tiếng chuông sâu đậm của đất Thần kinh lan tỏa, thềm như đỉnh tháp níu buổi chiều thanh không, chợt nghe bông sứ trắng ngần sau chùa, rót qua chiều một tiếng chuông, cuộn trôi êm đềm theo giong sông Hương mỗi lần người dân Huế nhớ đến tiếng chuông Linh Mục nổi tiếng trong văn học Việt Nam.

*Gió đưa cành trúc la đà
Tiếng chuông Linh Mục canh gà Thọ Xương.*

Nhưng với “Hương Sơn phong cảnh” của Chu Mạnh Trinh, thi sĩ không chỉ say sưa với cảnh đẹp làm xao động tình cảm quá đỗi dạt dào chênh vênh giữa cảnh và tâm.

*Thỏ thẻ rừng mai chim cúg trái
Lẳng lơ khe yến cá nghe kinh
Thoảng bêng ai một tiếng chày kinh
Khách tang hái giặt mình trong giấc mộng.*

Tính trầm mặc của khu rừng, tác giả thực tình yêu mến, ông đã gọi là “Cảnh Bụt”

*Lần tràng hạt niệm Nam Mô Phật
Cửa từ bi công đức biết là bao
Càng trông phong cảnh càng yêu.*

Tiếng chuông ở đây vừa dẫn dắt con người hòa nhập với cảnh vừa thức tỉnh đưa con người về với cõi thực. Trong cái âm thanh của tiếng chuông gắn liền với cảnh Bụt được Chu Mạnh Trinh trân quý:

*Muôn hồng nghìn tía tung bùng
Suối khe hát nhạc, thông rừng dạo sênh
Chim cúg quả, cá nghe kinh
Then hoa cài nguyệt, chày kinh nện sừng.*

Còn tiếng chuông chùa của thi sĩ Quách Tấn như một kỷ vật thiêng liêng nên mỗi lần trông thấy cảnh núi non, chùa chiền từ đâu trong tiềm thức trở dậy

*Núi nhạn chuông ngân trời băng lãng
Đầm ô sen nở gió thơm tho.*

Không phải ngắm cảnh tiếng chuông chùa làm thi sĩ chú ý mà chợt tỉnh giấc và tiếng chuông thoảng hiện đến

*Mây nước nhiễm phong trần
Nơi đâu tình có nhân
Những đêm buồn tình giấc
Chùa cũ tiếng chuông ngân.*

Và hay nói theo thi sĩ Quách Tấn trong tập “Non nước Bình Định”. Người đến với cảnh chùa thì lòng không rửa mà trong, thân không cảnh mà nhẹ, ngồi tựa bóng cây đón mát, tưởng chừng mình đã xa lánh hẳn cõi trần tục” (Con ru hồn mộng thiu thiu. Chuông chùa rơi rụng bóng chiều đầy non) và Quách Tấn từng bước từng hơi thở lắng nghe “Nếu không có tiếng chuông lay mộng thì mộng còn mãi chìm trong bóng mây rần, hoặc làm con cò vương hương bay lơ lửng trong hồ sen yên tĩnh”.

Lối đi xưa dày cát trứng cơn mưa, giữa lòng người thăm thăm từng tiếng kêu vượn tới để thời gian quay lại chờ nặng mối tình quê trong ngôi chùa quê như thi sĩ Huyền Không (tức HT Thích Mãn Giác vừa viên tịch ở Hoa Kỳ) đã cất lời tha thiết từng trang thơ để tiếng chuông vẫn ngàn năm trong lòng người Việt nhẹ vào sương gọi ánh từ quang

*Mưa gió chiều nay thắm vô cùng
Chuông xưa ngân lại trong chùa mới
Người Việt muôn đời vẫn thủy chung.*

Ngẩn ngơ như người khách lạ, tuổi thơ đời sống cứ đi xa lần tròn chợt ngã. Đi về đâu hỏi thăm lối cũ về nhà! Thêm lời ru, câu ca dao buồn da diết. Hoài vọng một buổi chiều hương lan tỏa bên mái cong ngôi chùa, trầm tư, một nụ cười êm dịu. Trăng có khuyết như cành tre cong hay trăng bịn rịn vẫn đưa về đêm trăng bình yên ru nhạc kinh cầu của ngôi chùa mang đậm hồn người Việt chúng ta của thi sĩ Huyền Không

*Chuông vắng nơi nao nhớ lạ lùng
Ra đi chẳng nhớ chùa chung
Mái chùa che chở hồn dân tộc
Nếp sống muôn đời của tổ tông.*

Tiếng chuông ngân lên từ vô lượng kiếp, tiếng chuông buổi sáng tinh sương hay buổi chiều lộng sóng trần gian là một câu mật ngữ vẫn còn vọng âm từ bản ngã nhân sinh. Lời của chuông là lời kinh trong mong cầu gọi thương, chan hòa gọi đời, nghe mùa gọi nhau. Không như tiếng chuông của nhạc sĩ Văn Cao trong nhạc phẩm làng tôi – “Làng tôi xanh bóng tre, từng tiếng chuông ban chiều, tiếng chuông nhà thờ rung” hoặc “Tiếng chuông gọi người tình trở về” trong tiểu thuyết của nhà văn Nhã Ca là nỗi tuyệt vọng cuối cùng đợi chờ, gọi người tình giữa thời chiến chinh, hay “Chuông gọi hồn ai” (For whom the bell tolls) của văn hào Ernest Hemingway để vinh danh một chiến sĩ làm nhiệm vụ phá chiếc cầu trên rừng núi cùng người dân quê vào mùa hè trong cuộc nội chiến Tây Ban Nha. Tiếng chuông rộn rã của nhà thờ là hồi chuông báo tử cho ai? Cho chính nghĩa người du kích hay tướng độc tài Franco. Hay từng hồi chuông vang lên báo động trong lòng giận dữ của thằng gù Quasimodo của nhà thờ Đức Bà như muốn khóa lấp trước vẻ đẹp quyến rũ của nàng Esmeralda trong nỗi đam mê tuyệt vọng của tác phẩm Notre Dame de Paris của Victor Hugo.

Tiếng chuông nhà thờ được đánh lên theo âm điệu của ký âm, của lý trí và từ đó âm hưởng giữa hai tiếng chuông như giữa Đạo và Đời, khác nhau ở tôn chỉ và mục đích, của đời người một kiếp nhân sinh.

Và tiếng chuông chùa đến trong nhạc Việt gọi lại tư tưởng, tâm tình, đất nước, quê hương, làng xóm. Tiếng chuông có hình ảnh con người nhà quê lam lũ, của những người hiền thực không có chữ hơn thua tranh quyền đoạt lợi để cõi lòng thanh tịnh nên đi đâu cũng thấy quê hương, nơi đâu cũng có chữ tâm và đi tìm một tình yêu nhân thế của

nhạc phẩm “Mơ hoa” của nhạc sĩ Hoàng Giác (tác giả bài ngày về): “Trong một chiều mơ. Chuông chiều ngân tiếng vấn vương lòng trông theo cô hái hoa. Bước đi băng khuâng muôn ngàn sầu nhớ. Bóng mờ mờ xa..” Hay của nhạc sĩ Hoàng Trọng tìm lại giây phút êm đềm về lại mái nhà xưa sau một đời rong ruổi trong bài “Dừng bước giang hồ”: *Chiều nay sương gió lữ khách dừng bên quán xưa. Mơ màng nghe tiếng chuông chiều vương về bên quán tiêu điều...*

Hay một buổi thiền trà theo giọt nước trà xanh rơi vào tịch mịch. Qua hương gió say kinh thoảng nghe một tiếng chuông. Trái tim tự hát lên đời tự nhiên. Kia ai bất chợt nở nụ cười. “Nhấp chén trà thơm. Buông bỏ hết. Nghe tiếng chuông ngân. Nở nụ cười..”

Từ đó “Lắng lòng nghe, lắng lòng nghe tiếng chuông huyền diệu đi về nhất tâm” như lời Thiền sư Nhất Hạnh để thấy những ưu phiền tan theo mỗi buổi chiều lên của bài “Nhạc Chiều” của nhạc sĩ Doãn Mẫn (tác giả nhạc phẩm Biệt Ly): *Chuông chùa vương tiếng ngân, âm trầm trong chiều vắng. Đường tơ lắng buông trong huy hoàng. Ru hồn quên hết nỗi chửa chan đầy cay đắng... Vương sầu làm chi cho ngày thắm phai. Mỗi khi tiếng chuông vẫn ngân dài...*

Cứ mỗi mùa xuân nguyên vẹn sắc hương cho mùa xuân tỏa xuống bờ sông quê chảy xiết từ ngàn năm. Đêm ngày lặng lẽ chờ câu ân tình để nghe thanh thoát tiếng chuông trên cánh đồng để anh và em cùng hái mùa xuân chín trên cành quê hương của bản “Anh Cho Em Mùa Xuân” của nhạc sĩ Y Vân và Nguyễn Hiền. “*Anh cho em mùa xuân. Mùa xuân này tất cả. Đất mẹ gầy có lúa. Đồng ta xanh mấy mùa. Ngoài đê điều căng gió. Thoảng câu hò đôi lứa. Trong xóm vang chuông chùa. Trăng sáng soi liếp dừa. Con sông dài mấy nhánh...*”

Những tiếng chuông bao năm vẫn nhớ lòng mãi là ruộng lúa bờ tre. Cuộc đời này gắn liền trong lời ru của mẹ một ngày dưới mái nhà rom, vắt nắm cơm muối mè, nhà nghèo áo rách vai, một giọt mưa lạnh căm, cửa bếp gió thu thổi qua giữa một miền Trung đất cày lên sỏi đá. Rồi chiến tranh tràn đến, đứa con thân yêu không may bị giặc Pháp chặt đầu giết giữa lòng quê tím ngắt. Một ngày thật dài trong đời của một người mẹ đi tìm đầu đứa con như đêm trái đất mênh mông quá; rồi từ xa tiếng chuông chùa vang đến mười phương. Lời nhạc “Bà mẹ Gio Linh của nhạc sĩ Phạm Duy: *Hò ơi ơi ơi hò! Hò ơi ơi ơi hò! Nghe ngào không nói một câu. Mang khăn gói đi lấy đầu. Đường về thôn xóm buồn teo. Xa xa tiếng chuông chùa gieo.* Mỗi một mùa thu một kiếp người. Trong thặng trầm lay động vẫn làm những day dứt băng khuâng mối tình xưa lần đây vơi. Con người đã nhờ tiếng chuông chùa là nhớ cả một mùa năm ấy về gặp bến thu của thời niên thiếu trong nhạc phẩm “Tiếng chuông chiều thu” của nhạc sĩ Tô Vũ (tác giả bài Em đến thăm anh một chiều mưa): *Lá thu nhẹ rơi rơi. Nắng thu vàng phai phai... từ miền xa tiếng chuông ngân.*

Hồi buông lỏp lỏp theo gió vàng. Tình con sóng mờ xưa dần trong sương lắng... Hồn ta chìm đắm tiếng chuông xa vơi... Ngày nào khi chiến chinh xong. Hồi chuông vui reo muôn tiếng đồng. Chuông rung lời ước cũ. Tình ta đẹp bao nhiêu. Hồn anh thăm nhắc tiếng chuông ban chiều...

Khơi nhẹ, khơi thật nhẹ tan theo trong thinh không. Chắp tay đa tạ một thời công phu, của ngôi chùa Linh Sơn, âm giai tiếng chuông chùa trong khói sương buổi chiều cao nguyên Đà Lạt cho đắng cay lắng xuống ngọt ngào, cho nhận ra nguồn cội ưu phiền, cho tình thương, mỗi nở nụ cười khi “Thương về miền đất lạnh” của nhạc sĩ Minh Kỳ: *Linh Sơn đâu đây buông tiếng chuông ban chiều. Như ru ai say trong giấc mơ đạt dào. Cho thể nhân thôi, da diết u sầu. Để lòng quay về bến yêu...*

Tiếng chuông chùa vang động trong thơ và nhạc gieo vào lòng người. Ai lắng nghe nghìn tiếng mời. Có ai lắng nhìn nghìn sắc mới. Theo thời gian tiếng chuông là liều thuốc cho những ai còn ngây ngất say sưa trong giả ảo – giây phút nhớ lại và quay về chốn quê nhà. Tiếng chuông chùa ngân nhẹ, hướng tâm con người đến chân thiện mỹ. Tiếng chuông thần lực cho những ai đang quây quắt trong vòng địa ngục, với đời người làm vơi dịu phần khổ đau. Hãy bắt đầu như một người quên bao nhọc nhằn, quên ru lời mỗi mệt. Hãy để cho từng hạt nắng giữa đời ám áp kiếp người lạnh căm, đọc lại lời tuệ kinh của tiếng chuông: *Nguyện Thử chung thính siêu pháp giới. Thiết vi u ám tất giai văn. Văn trầm thanh tịnh chứng viên thông. Nhứt thiết chúng sinh thành chánh giác* (Xin nguyện tiếng chuông này lan tỏa trong pháp giới. Địa ngục dù có tối tăm, tất cả đều được nghe. Nghe âm thanh này tâm được thanh tịnh, đạt được giác toàn giác viên mãn).

Tiếng chuông chùa mang tự thân trở về và khơi gọi ở con người ta sự rộng mở, dần trải, vươn tới thăng hoa và bình an cho tự tâm. Chuông chùa không bao giờ thúc giục, lôi kéo. Nó chỉ gọi lên, gọi lên, và vang lên mãi sâu thẳm của niềm an lạc. Tiếng chuông chùa là thông tư hòa giải, hóa giải những xung đột, những trái ngang những dằn vặt khổ đau của con người trần tục. Tiếng đại hồng chung trầm rền cảm nhận nó như cảm nhận một bản nhạc giao hưởng vĩ đại giữa đất trời.

Tựa bên cội thông già giữa khu đồi khô vàng, dưới tàng cây ngời chờ một mùa xuân giữa mùa hè rực nắng. Con sông nhỏ vẫn êm đềm chạy quanh. Âm ba của tiếng chuông chùa như những lọn sóng trầm chảy vào thời gian và cho bình yên của mỗi người chúng ta.

Nguyễn Văn Hiếu

